

IN MEMORIAM DR H. K. DE HAAS

door DR H. J. FLIEZINGA

GEZIEN de veelzijdigheid van de persoon, zou het tot een punt van discussie gemaakt kunnen worden, aan wien moest worden opgedragen een herinneringsartikel te schrijven over dr H. K. de Haas. Dat dit hier tenslotte geschiedt door een oogarts, vindt zijn rechtvaardiging in het feit, dat hij volgens zijn eigen mededeling vóór alles oogarts was en wilde zijn.

Hendrik Karel de Haas werd 5 Januari 1873 te Rotterdam geboren als zoon van den bekenden oogarts, dr J. H. de Haas. Na het gymnasium Erasmianum te hebben doorlopen, ging hij in Leiden in de medicijnen studeren. Reeds als gymnasiast voelde hij zich bijzonder aangetrokken door natuurkundige problemen en experimenten, welke laatste in het ouderlijk huis werden verricht en volgens de overlevering enige malen voerden tot bedenkelijke bedreigingen voor het intact blijven van deze woning. Reeds voor zijn candidaatsexamen kwam hij in Leiden in contact met Einthoven en werd werkzaam in diens laboratorium, alwaar juist de snaar-galvanometer en het amagnetisch kompas in wording waren. Mede werd hij opgenomen in de kring van geleerden rondom Lorentz. Na zijn candidaatsexamen werd hij assistent bij de physiologie, welke functie hij gedurende vijf jaar vervulde tot aan zijn bevordering tot arts in 1902, waarop hij assistent werd in de oogheelkunde bij Koster. In 1903 promoveerde hij met lof tot doctor in de medicijnen bij Einthoven op een proefschrift, getiteld: „Lichtprikkels en retinastromen in hun quantitatief verband”.

Na de voltooiing van zijn academische oogheelkundige opleiding vestigde hij zich in 1904 als oogarts in Rotterdam, alwaar hij nog gedurende twee jaar het voorrecht had onder leiding van en in samenwerking met zijn vader verdere ervaring op te doen in het Oogziekenhuis aan de Nadorststraat, dat door deze in 1875 was gesticht ter behandeling van on- en minvermogende ooglijders in Zuid-Holland. Na de dood van zijn vader volgde hij deze op als geneesheer-directeur van het Oogziekenhuis, waaraan hij gedurende 34 jaar een groot deel van zijn werkkraft besteedde.

De drukke werkzaamheden aan deze functie verbonden, beletten

hem evenwel niet een werkzaam aandeel te nemen in het besturen en bevorderen van andere medische instellingen in zijn geboorte- en woonplaats. Hij kreeg al spoedig zitting in het Bestuur der toenmalige Specialistenvereniging, werd in 1917 lid en secretaris der Centrale Vereniging der Specialisten bij het Hoofdbestuur van de Nederlandsche Maatschappij ter Bevordering der Geneeskunst en streed krachtig voor een specialisten-organisatie, soortgelijk aan de huisartsen-organisatie, met stem in het Hoofdbestuur. Met Brongersma schreef de Haas artikelen voor een reglementswijziging der Maatschappij.

De Specialisten-Organisatie deed daarop haar intrede in het Hoofdbestuur met stemrecht, waarbij de Haas voorzitter werd van de Specialisten-Organisatie en stemgerechtigd lid van het dagelijks bestuur van de Maatschappij.

In 1914 werd de Haas bestuurslid van de Rotterdamsche Vereniging tot Bescherming van Zuigelingen en bleef dit 24 jaar, tot, in samenwerking met het Sophia-Kinderziekenhuis het grote kinderziekenhuis met zuigelingenkliniek aan de Gordelweg gesticht was. Na het overlijden van Dr Halbertsma werd de Haas voorzitter van het Rotterdamsch Koepokgenootschap.

Meerdere jaren was de Haas bestuurslid van het Radio-Therapeutisch Instituut. Al deze medische werkzaamheden verhinderden niet, dat de Haas zijn belangstelling voor andere delen der natuurwetenschappen bleef behouden en zijn activiteit bleef ontplooiën. Zo was hij meer dan 30 jaar bestuurslid, secretaris, ondervoorzitter en voorzitter van het Natuurkundig Genootschap, waarvan hij na zijn aftreden als voorzitter in 1942 ere-lid werd.

Van het Bataafsche Genootschap der Proefondervindelijke Wijsbegeerte is hij ruim een kwart eeuw directeur en vele jaren 1ste secretaris geweest.

Voor zijn veelvuldige bemoeiingen en verdiensten op maatschappelijk gebied werd hij door de regering in 1939 benoemd tot officier in de Orde van Oranje-Nassau.

Bovenstaand curriculum vitae geeft weliswaar een overzicht van het terrein, waarop de Haas zich gedurende zijn lang en werkzaam leven heeft bewogen, maar geeft toch een volkomen onvolledig beeld van zijn grote kwaliteiten en tekent hem geenszins als persoonlijkheid. Hiervan krijgt men slechts een indruk door na te lezen en zich te herinneren, wat men heeft mogen beluisteren,

hetgeen bij verschillende gelegenheden over de Haas is geschreven en gezegd. Telkens komt hierbij naar voren de grote waardering voor zijn werkkraft en onverholen bewondering voor zijn scherp verstand. Dit geldt zowel voor medische kringen getuige de toespraak van Klinkert sr bij het 25-jarig doktersjubileum van dr de Haas, als ook voor de natuurkundigen (toespraak van prof. dr J. Clay, lid-consultant van het Bataafsch Genootschap, gehouden bij het aftreden van dr de Haas als eerste secretaris van genoemd Genootschap en de herdenkingsrede uitgesproken voor het Rotterdamsch Natuurkundig Genootschap door de heer H. Vasbinder).

Het is merkwaardig, dat na zijn bovengenoemd voortreffelijk proefschrift, waarin hij voortbouwde op de ontdekking van den Zweedschen physioloog Holmgren, van de actie-stroom der retina, geen verdere omvangrijke publicaties van de Haas zijn verschenen. Het was voor hem een grote voldoening, dat, na het wederom opnemen van het in zijn proefschrift bewerkte onderwerp door Granit en Karpe in Zweden, deze materie door de Nederlandsche oogarts Henkes verder werd uitgebouwd en tot een waardevolle klinische onderzoekingsmethode werd gemaakt in het nieuwe Oogziekenhuis te Rotterdam.

Het grote vernuft van de Haas kwam vooral tot uiting in de door hem op medische en andere natuurwetenschappelijke vergaderingen gehouden voordrachten en in het debat. Hij was een scherpzinnig debator, doch wanneer, hetgeen trouwens zelden het geval was, een tegenstander hem kon overtroeven, dan wekte dat in hem geen negatieve gevoelens. Integendeel, hij genoot van een dergelijke situatie bijna nog meer dan de overwinnaar, welke gemoedstoestand zich uitte in een voor hem specifieke lach. Zijn meer dan gemiddelde kennis in zake der physica en physiologie was mede een reden, dat hij door het bestuur der R.V.B. in beroepszaken en door de rechtbank in gecompliceerde aanrijdingszaken gaarne als deskundige werd betrokken. De Haas was een uitstekend waarnemer, waardoor hem het samengaan van bepaalde gebeurtenissen en verschijnselen niet ontging. Daarbij bezat hij de moed om in zijn beschouwingen te durven afwijken van de gangbare en somtijds platgetreden paden der wetenschap en originele opvattingen te poneren. Op het gebied der medische wetenschap denk ik hierbij o.a. aan zijn opvattingen over de retinitis arsenicalis en over het ontstaan der thrombose. Of de door

hem daarbij getrokken conclusies als juist moeten worden erkend, dunkt mij van secundair belang.

Zijn grote experimentele en instrumentele vaardigheid leidde ertoe, dat hij zich ontwikkelde tot een bekwaam oogchirurg. Opvallend is hierbij echter, dat hij nooit tot het uitdenken en uitvoeren van originele operatie methoden is gekomen, ja zelfs hoogst zelden ertoe kwam de door anderen gelanceerde nieuwere ingrepen in toepassing te brengen. Op dit terrein gaf hij er de voorkeur aan te volharden in het volgen van de oude en vertrouwde werkwijzen. Min of meer hetzelfde standpunt nam hij in ten opzichte van de zich steeds uitbreidende onderzoekingsmethoden met de daaraan verbonden inschakeling van moderne apparatuur. Hier stond hij zeer sceptisch tegenover en onthield zich bijkans geheel van de invoering en hantering van deze nieuwe hulpmiddelen. Deze conservatieve instelling is bevreemdend en heb ik altijd gemeend te moeten toeschrijven aan zijn méér dan gewoonlijk voorkomende binding aan zijn vader, die hij niet alleen als zoon zeer liefhad, maar vooral als man van de wetenschap bovenmatig vereerde. In onze oogheekundige discussies was meerdere malen de slotclausule: „mijn vader zei altijd. . .” en daarmee was voor de Haas verder redeneren overbodig. Steeds stond de Haas op de bres en was hij een groot voorvechter voor de verbetering van de arbeidsvoorwaarden van zijn vakgenoten. Dit was daarom opmerkelijker, daar hierbij eigenbaat niet de minste rol speelde. Ook toen de omstandigheden zo waren geworden, dat dit niet meer strikt noodzakelijk was, behandelde hij een groot deel zijner talrijke patienten pro Deo of tegen een minimum vergoeding. Deze onbaatzuchtigheid bleek ook op ander terrein. Toen in de oorlogsdagen van Mei 1940 beide oogziekenhuizen verloren gingen, was het de Haas, die het initiatief nam tot het oprichten van een hulp oogziekenhuis. De beide in Rotterdam werkende verenigingen, namelijk de Vereniging voor Min- en Onvermogende Ooglijders in Zuid-Holland en de Vereniging Inrichting voor Ooglijders gingen na de ramp tezamen het genoemde hulp-oogziekenhuis exploiteren en meenden de leiding ervan aan mij te moeten opdragen, hoewel de Haas de oudste en meest ervarene was.

Niet alleen heeft de Haas zonder enig morren zich bij deze beslissing neergelegd, maar tevens heeft hij op zeer loyale wijze en met inzet van zijn gehele waardevolle persoonlijkheid mede-

gewerkt aan de bouw van het nieuwe Oogziekenhuis aan de Schiedamse Vest. Gedurende de oorlogsjaren en ook na het in gebruik nemen van het nieuwe Oogziekenhuis heeft de Haas onder heel andere omstandigheden moeten werken, dan vóór dien tijd het geval is geweest. Tot 1940 was hij gedurende 34 jaren onbetwist bestuurder en beheerder van zijn eigen ziekenhuis. Na dien heeft hij, zoal niet boven zich, toch naast zich een ander als directeur moeten erkennen. Nooit heeft dit tussen ons tot enige moeilijkheid of conflict geleid en ik moet in ootmoed erkennen, dat dit gelukkig gebeuren meer heeft gelegen aan de grootheid van geest van de Haas, dan aan mijn soepelheid. Hij, die tot 1940 practisch alleen had gewerkt, moest nu zijn beroep uitoefenen temidden van een schare jongere vakgenoten, gesproken uit een geheel ander tijdperk der medische wetenschap en dikwijls vervuld met een, aan de jeugd eigen, superioriteitsgevoel. Het mag op zijn minst merkwaardig worden genoemd, dat de Haas zich in dit milieu niet alleen volkomen wist te handhaven, maar bovendien respect afdwong. Ondanks enkele eigenaardigheden in zijn optreden, hadden de patiënten een groot vertrouwen in hem, hetgeen onder meer bleek uit het feit, dat het aantal patiënten, dat verlangde door dr de Haas behandeld te worden, geenszins onderdeed voor dat, hetwelk zijn keus op een jongere stelde. Toen eenmaal de tijd was aangebroken, dat de Haas zich uit de praktijk moest terugtrekken, werd dit alom betreurd, niet alleen door zijn patiënten, doch ook door zijn dagelijkse medewerkers. Dit alles was alleen mogelijk, doordat de Haas een groot dokter was en een groot mens.

Meerdere malen is de vraag gesteld of dr de Haas juist heeft gedaan door oogarts te worden en geen physicus. Voor mij is dit om tweeërlei reden geen probleem, ten eerste door zijn reeds eerder aangehaalde verklaring, dat hij oogarts was en wilde zijn en ten tweede, omdat ik mij niet kan voorstellen, nadat ik jarenlang met hem heb mogen samenwerken, dat hij in een ander beroep een groter zegen had kunnen zijn voor zijn medemens.

Ik moge eindigen met de woorden van dr Burgerhout: „De Haas is een man geweest aan wie Rotterdam grote dank verplicht is en wiens nagedachtenis in hoge eer mag worden gehouden”.

Rotterdam, 18 December 1953.

34. Mr J. Leopold

*35. Dr H. K. de Haas;
foto Strauss*

36. Ir A. Plate

37. Ir A. van der Steur